

STORMAKTER OCH SMÅSTATER

UNDER ETT århundrade, mellan Wienkongressen och det första världskriget, skilde man ständigt i den politiska och diplomatiska diskussionen mellan stormakter och småstater. De förra var de mäktiga stater som svarade för maktbalansen, gjorde anspråk på att delta i alla stora internationella avgöranden och, vad vår världsdel angår, bildade "den europeiska konserten"; 1914 räknades till denna grupp sex stater i Europa (England, Frankrike, Tyskland, Ryssland, Österrike-Ungern och Italien) och två utanför Europa (USA och Japan). Småstaterna var beroende, mer eller mindre klart, av de storas välvilja och ingripanden. Samma uppdelning framträdde senare både i NF och FN — endast stormakterna ansågs skola ha permanenta platser i dessa organisationers exekutiva organ. Men i stort sett har uppdelningen förlorat i betydelse just genom att det gamla balanssystemet med skiftande vikt i vågskålarna försvunnit. För oss är den mera realistiska bilden av en lång serie grupper, från världsmakterna USA och Ryssland (möjligen också England) ned till småstaterna av tredje eller fjärde rangen, naturlig.

Makten, självständigheten är statens signatur, och därför har många hävdats att stormakterna utgjorde stater av en högre klass, stater i mera egentlig mening. Denna glorifiering av de mäktiga staterna framträdde särskilt i 1800-talets tysk-nationalistiska litteratur (t. ex. Hegel och Treitschke), men fann anhängare över huvud i imperialistiska, storvulna kretsar, där man betraktade utvidgningen, storleken, kraften såsom något åtråvärt. Salisbury talade om att stormakterna skulle bli större och småstaterna färre och smärre, svensken Kjellén sade ungefär detsamma — under åberopande av marxistiska resonemang om stordrift och proletarisering. Det påstods att endast stater med förmåga av självförsörjning och ett väldigt försvar kunde bilda livskraftiga enheter. Men å andra sidan fann småstaterna sina protagonister. De förklarades vara mera skickade att

främja kulturen och den enskildes fria utveckling, mera fredliga och hänsynsfulla; ofta omtalades de med samma sentimentalitet som man i politik och litteratur ägnat småfolk och Pinneberger. I Sverige, som i relativt hög grad saknat expansionistiska anspråk, blomstrade denna småstatsideologi under 20- och 30-talen, och den är ännu inte helt utblommad. Det är de stora som ställer till bråk och krig; vi små vill leva vårt liv i ett idylliskt skymundan, men blir ständigt hindrade av de stygga jättarna ute i världen.

Mycket schematiskt kan i avslutning till denna motsättning sägas att konservatismen, med sin inriktning på yttre politik och nationell styrka, haft en viss svaghet för stormakterna, medan radikalismen älskat en stillsam obetydlighet i det internationella. Det är typiskt att småstatsideologin med särskild energi utformades av Rousseau och att engelska liberaler som Cobden såg de stora staterna som framstegets fiender. Aldre socialister — exempelvis Fourier och Owen — tänkte sig att de egentliga samhällena, med så gott som oinskränkt självstyrelse, skulle bestå av blott ett par tusen personer. Samma önskningar och spekulationer ligger bakom idéerna om statens totala avskaffande och om ett slags överstat eller världsfederation som skall göra hela problemet om stormakter och småstater meningslös.

Men det finns många andra utgångspunkter för resonemangen om dessa ting. Den nationella synpunkten har inte sällan varit uppenbart avgörande; schweizarna har högt skattat småstaterna, medan de tyskar som i mitten av 1800-talet arbetade för nationens enande naturligtvis tenderade att förakta småstater. De som hållit på att demokrati innebär direkt folkstyrelse genom allmänna omröstningar måste bli anhängare av småstater, en re-

presentativ styrelse har tätt sig ofrånkomlig i stater av större omfattning.

En historisk bakgrund till debatten i dessa frågor ger fil. dr Eyvind Bratt (nyutnämnd svensk generalkonsul i Berlin) i sin avhandling *Småstaterna i idéhistorien* (Almqvist & Wiksell, 10 kr.). Hans metod har i stort sett varit att gå igenom ryktbara statsteoretiker från Platon till omkring 1850 för att studera och diskutera vad de har att säga om den lämpliga storleken för stater. Denna metod har sina vanskligheter; resonemangen om den optimala staten ingår i regel som bisatser i en politisk metafysik som det är svårt att på några sidor fixera, och dessa resonemang blir därför i stor utsträckning inkommensurabla. Då Platon rekommenderade en stat med 5.040 familjefäder och Bodin hävdade att en minimistat måste bestå av femton personer har därför detta ytterst litet att göra med exempelvis Rousseaus, Hegels eller Constants läror; det är mindre en debatt genom tiderna som refereras än vissa blott formellt sammanhörande brottstycken ur en mängd statsdoktriner. Referaten är emellertid omsorgsfulla, väl formulerade och intelligenta; att man i viss mån saknar analys, kritik och synpunkter torde bero på att författarens hela metod inte inbjuder här till. Som något akademiska anmärkningar må nämnas att den anglosachsiska litteraturen föga uppmärksammas och att de socialistiska utopisterna inte berörs. Det förringar inte boken vetenskapliga värde att framställningen slutar ungefär vid den tid då problemet stormakter och småstater får ett stort och allmänt intresse.

HERBERT TINGSTEN